

PRIN MUZICA SA, DIMITRIE CANTEMIR REVINE ÎN ACTUALITATE

*DIMITRIE CANTEMIR BECOMES AGAIN ACTUAL
DUE TO HIS MUSIC*

Gheorghe MUSTEA,
Academician, compozitor, dirijor,
Artist al Poporului

Studiul monografic „Dimitrie Cantemir-muzicianul în contextul culturii universale” (Chișinău: Grafema Libris, 2015, 496 pag. + CD), semnat de Victor Ghilaș, doctor habilitat în studiul artelor, cercetător științific principal la Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, aduce în discuție un subiect de actualitate pentru cultura muzical-artistică de pe ambele maluri ale Prutului, mai ales acum când se produc multiple transformări în viața socială, economică și culturală a țării și a lumii, iar cunoașterea este principalul catalizator ce asigură progresul societății contemporane. Lucrarea se înscrie într-un context științific original și puțin explorat în cercetare, fiind unul dintre cele mai recente studii de profil, apărute în spațiul științific din țara noastră și nu numai, cu un subiect de cercetare pe tema cantemiriană, în speță muzicologică. Așadar, omul de vastă și multilaterală pregătire enciclopedică, pe care autorul îl restituie culturilor muzicale (orientale și românești), în care s-a format și cărora în egală măsură le aparține, este Dimitrie Cantemir, monografia constituind, în fond, o acțiune recuperatorie pentru cultura și știința națională a operei muzicale a unei personalități de primă mărime.

Demersul domnului V. Ghilaș este un studiu serios și bine documentat, autorul investigând multiplele domenii muzicale practicate de D. Cantemir. Conținutul bogat, complex, interdisciplinar al lucrării se remarcă de la bun început, acesta debutând cu un *Cuvânt-înainte* (p. 8-10) și finalizând cu o consistentă, judicios formulată *Încheiere* (p. 338-343), urmate de o solidă *Bibliografie* (p. 344-360), alcătuită din 224 de surse în 13 limbi, și *Disco-grafie* (p. 361-365). Mai mult decât utile sunt cele trei Anexe (p. 367-464), *Indicele de nume* (p. 465-469) și *Indicele de termeni* (p. 470-484). În acest scop, pentru completarea lor, autorul a făcut un efort deosebit, mărturie fiind și faptul că este inserată întreaga operă componistică, identificată de cercetător până în prezent (52 de creații), ca pe una ce aparține lui D. Cantemir.

Volumul este structurat în șase capitole subsecvente, care, la rândul lor, sunt detaliate în subcapitole, lărgind și nuanțând concomitent diversele subiecte abordate de autor pe parcurs. *Dimensiunea științifică și artistică a operei muzicale cantemiriene reflectată în literatura de specialitate* (p. 11-46) este abordată în primul capitol, acesta constituind, de fapt, o analiză amplă și pertinentă a problemei, în lumina istoriografiei muzicale.

Astfel, în subcompartimentul, *Investigarea activității muzicale a lui Dimitrie Cantemir în istoriografia din România și Republica Moldova* (p. 11-32), autorul întreprinde o analiză critică a celor mai importante studii apărute în istoriografia muzicală din România și Republica Moldova. Pledând pentru o perspectivă istorică, el menționează interesul scăzut al cercetătorilor atât din dreapta, cât și din stânga Prutului pentru moștenirea sonoră a prințului moldovean. Vom remarca însă că, prin investigațiile întreprinse în ultimii ani, dl V. Ghilaș aduce contribuții personale la suplimentarea cunoașterii, la dezvăluirea unor fațete noi ale personalității și bogatei activități muzicale, pe care a desfășurat-o Dimitrie Cantemir în serviciul culturii orientale și a celei naționale, aducând o contribuție importantă la aprofundarea și explicarea fenomenului muzical Cantemir.

Teoria și practica muzicală a lui Dimitrie Cantemir în literatura de specialitate universală (p. 32-46) reprezintă partea a doua a primului subcapitol, acesta fiind rezervat sintezelor apărute în străinătate. Aici sunt elucidate ocupațiile muzicale ale fostului domn al Țării Moldovei, prin care sunt analizate articulațiile discursului muzicologic cu stadiul actual al cercetării în domeniu. În șirul contribuțiilor relevante se evidențiază, în primul rând, cele datorate cercetătorului englez Owen Wright, autor care întreprinde o reevaluare a transcrierilor muzicale incluse în tratatul teoretic al lui D. Cantemir, cu transpunerea lor în notografie europeană, reușind astfel să obțină noi rezultate ce se referă la conținutul melodic propriu-zis, la sistemul de măsuri muzicale, cadrul

metric în care se desfășoară unele forme ale ritmurilor ș.a.

Concluzia primului capitol „pledează suficient de convingător în favoarea ideii că cercetarea laturii muzicale a activității lui Dimitrie Cantemir incumbă la momentul actual un larg orizont științific, prin scrutarea critică și coroborarea datelor furnizate de opera originală a savantului, precum și de cele înregistrate în diversele surse apărute în țară și peste hotare” (p. 45).

Capitolul al doilea, consacrat lui *Dimitrie Cantemir – teoretician al muzicii orientale* (p. 47-152), are o structură ideatică logică, fiind axat pe contribuția muzicianului Cantemir în domeniul sistematicii artei sunetelor cu specific turcesc, care dezvăluie și analizează minuțios semiografia inventată, latura modală și cea ritmică a muzicii otomane, teoretizată în tratatul de muzică cantemirian. Drept urmare, sunt prezentate mai multe concluzii, dintre acestea una centrală o vom menționa: „Demersul cantemirian prin care a fost generalizată teoria și practica unei bogate culturi muzicale, fie și sub forma unui tratat de difuzare îngustă, a dat un impuls pozitiv mișcării muzicologice de mai târziu în interiorul și dincolo de hotarele geografice ale Imperiului Otoman și, totodată, pe teritoriul altor discipline artistice, ca și în rândul intelectualelor nemuzicologi” (p. 148).

Al treilea capitol, intitulat *Arta componistică, interpretativ-didactică și activitatea folclorică în preocupările lui Dimitrie Cantemir* (p. 153-214) se concentrează micromonografic pe actul de creație, executare și instruire muzicală – ca latură cultural-spirituală de ordin practic a activității savantului moldovean, precum și pe preocupările lui folcloristice. Sinteti-

zând cele expuse pe parcurs, autorul înregistrează în creația compozitorului fantezie bogată, rafinament muzical, imagini artistice inspirate, demne de atenția ascultătorului contemporan. Pe aceste temeuri este subliniată ideea că, prin concept și substanță, creația muzicală a lui D. Cantemir reprezintă un important segment spiritual și estetic – frumosul artistic, depozitat în patrimoniul culturii universale și valabil pe plan valoric până în prezent, iar arta interpretativă, demersul didactic și folcloristic cantemirian întreprins, conferă activității sale autentice valențe umanistice.

Coordonatele conceptuale ale următorului capitol (IV) se concentrează pe *Muzicografie ca domeniu de interes al prințului Moldovei* (p. 215-240). Aici sunt elucidate elementele decupate și analizate din opera domnului-muzician, ce țin de latura organologică, muzica religioasă și muzica militară. Prin prisma reflecțiilor autorului, aceste observații vin să completeze imaginea marelui nostru înaintaș, profesionalismul lui desăvârșit și pronunțata lui erudiție în materie de muzică.

În capitolul ordinar *Dimitrie Cantemir – muzicianul în exegezele literaturii de specialitate* (p. 241-314), Victor Ghilaș valorizează cu probe concludente ecourile lexicologice, enciclopedice și de altă natură prin intermediul grilei metodologice a vizibilității imaginii prințului muzician, apărute în scrisul internațional pe parcursul ultimelor trei secole. În esență, este subliniată, pe bună dreptate, ideea că prezența constantă a muzicianului în literatura universală de specialitate „denotă un adevăr incontestabil și anume acela că opera sonoră a lui Cantemir a fost și continuă să fie un reper fundamental în

cercurile internaționale cu valoare de document credibil, înlesnind cunoașterea temeinică a culturilor muzicale orientale și naționale vechi” (p. 314).

Ultimul capitol, *Tradiție și continuitate artistică în familia Cantemir* (p. 315-337), stabilește locul și rolul artelor în educația estetică și în formarea culturală a descendenților cantemirești, din rândul cărora s-au afirmat intelectuali de primă mărime. Autorul vine cu argumente factologice, prin care demonstrează faptul că, prin filiera artelor și prin tradiția transmisă din tată în fiu, reprezentanții familiei în discuție s-au impus ca intelectuali de elită ai câtorva culturi: românească, rusă și orientală.

Grație eforturilor documentar-istoric și analitico-muzicologic ale dlui Victor Ghilaș, studiul monografic prezentat constituie, în fapt, o nouă direcție științifică în cercetarea artei muzicale – *cantemirologia muzicală*, pe care autorul o abordează din perspectiva metodologică interdisciplinară, destinul postum al actului muzical cantemirian fiind orientat spre probleme de muzicologie, situate la joncțiunea dintre teoria, istoria, estetica muzicii, etnografie, etnomuzicologie ș.a. Realizările investigațiilor întreprinse de dr. hab. V.Ghilaș și incluse în conținutul acestui demers au fost prezentate și dezbătute în cadrul mai multor conferințe naționale și internaționale, dintre care menționăm, în special, Conferințele științifice internaționale *Cantemireștii – o celebră dinastie din secolele XVII-XVIII* (Chișinău, 2008), *Dimitrie Cantemir/ Kantemiroğlu, 1673-1723* (Istanbul, 2008), *The Encyclopedic and Universal Dimension of Dimitrie Cantemir's works. Second edition* (București, 2012), Simpozionul interacademic *300 de ani*

de relații științifice româno-germane. Cantemir – un european al primului ceas, care s-a desfășurat la Academia de Științe și Umanistică Berlin – Brandenburg (Berlin, 2014) ș.a.

În încheiere, dorim să subliniem că prin valorificarea științifică și editorială a compozițiilor muzicale ale lui D. Cantemir autorul volumului propune un instrument de implementare în practica profesionistă de concert a creației muzicianului în mediul

cultural din Republica Moldova, pentru a nu rămâne în anonimat și disimularea operei lui artistico-sonore. Drept urmare, creația muzicală a lui Cantemir a fost inclusă în repertoriu și interpretată în repetate rânduri public de către Orchestra Simfonică Națională a IPNA Compania „Teleradio-Moldova”, iar înregistrările de studio (12 lucrări) au fost deja incluse în fondul de aur al radio și televiziunii naționale.

